

Aralık 2020

Haftalık Bülten No.3

Maltepe Rehberlik ve Araştırma
Merkezi

YARATICI ÇOCUK

Mektep Cad. No:15
Muhsine Zeynep Ortaokulu Yanı
Küçükyalı/Maltepe/İstanbul

E-posta 974044@meb.k12.tr

Web malteperam.meb.k12.tr

Tel (216) 549 31 61

Fax (216) 549 31 62

BÜLTEN

Yaraticılık doğuştan gelen ve yaşam boyu süren bir yetidir. Her birey yaratıcı doğar ve ona sunulan uyarıcı ortamlarda yaratıcılığını daha da geliştirme olanağı bulur.

Genel ve geniş bir tanımla yaratıcılık; **“Bilinen şeylerden yepyeni bir şeyler çıkarmak; yeni, özgün bir senteze, sonuca varmak; birtakım sorunlara yeni çözüm yolları bulmak”** olarak ifade edilebilir.

Yaraticılık sonucu ortaya çıkmış bir ürün olarak tanımlayacağımız şeyler; en geniş anlamıyla, bir **senfoni, bir şiir, bir tablo** yanında **yeni bir uçak modelinin geliştirilmesi, yeni bir ilaç formülünün bulunması** hatta **yeni bir yemek oluşturmak** ya da **yaratıcı biçimde döşenmiş bir oda** ya da **yaratıcı bir karşılama töreni** olabilir. Görüldüğü gibi yaratıcılık sanat ve bilim ürünleri için ne kadar geçerliyse, kimi yaşam durumlar ya da insan ilişkiler için de geçerlidir.

Yaraticılığın, insanlara özgü bir yeti ve yetenek olduğu, her insanda **az ya da çok** bu yetinin bulunduğu yapılan sayısız araştırmayla giderek kesinleşmiştir.

Yaygınca düşünülen “Yaraticılık sanatçılara, bilim ve teknikte buluş yapan özel yetenekli üstün insanlara özgüdür; sıradan bir yaşam sürdüren ya da sıradan bir iş yaşamı olan olağan insan için söz konusu değildir.” gibi yargılar DOĞRU DEĞİLDİR.

YARATICI KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

Yaraticı bir kişilikte; en başta merak, sabır, buluş yapma yetisi, serüvenci düşünme, imgelerle düşünebilme ve imgelemci (hayal kurucu) olma, deney ve araştırmalardan kaçmayan ve sentezci yargılara varabilen bir kişilik yatmaktadır.

HERKES YARATICI MIDIR?

Bu soruyu üç maddede yanıtlamak olanaklıdır:

1. Yaraticılık doğuştan gelen bir yetidir. Yaraticılık canlılar içinde en çok insanlara özgü bir yetidir. Her insan yaratıcı olabilme gizil gücünü taşır.
2. Yaraticı olmak için bir dâhi olmak gerekli değildir.
3. Yaraticılık yetisi çeşitli nedenlerle körelmiş/köreltilmiş olsa bile, yaşam deneyimleri ve özel programlarla yeniden kazanılabilir/kazandırılabilir, güdülenebilir ve geliştirilebilir.

Aşağıda Sungur, Bentley ve Arık’a göre, yaratıcı bireyler: Kendine güvenir, kendisini sever, sınırlarını bilir, farklı düşünür, empati kurar, sıra dışıdır, yasa ve sosyal normlara karşı eleştireldir, kendi değerler sistemi vardır, özgürlüktür, herkesten farklı alışkanlıkları vardır, hata yapmaktan korkmazdır, meraklıdır.

YARATICILIK VE ÇEVRE

Bireylerin belirli kalıtsal özelliklerle dünyaya geldikleri, yaratıcı zekânın ve yaratıcılık yetisinin de kalıttan etkilendiği bir gerçektir. **“Her bireye kalıtsal olarak sahip olduğu özelliklerini tam olarak gerçekleştirme, gizil güçlerini (potansiyel) açığa çıkarma olanağının sağlanması gerekir.”**

Ezberciliği değil araştırmacılığı, özgür ve eleştirel düşünmeyi, deney yapmayı teşvik eden, dil eğitimine önem veren ve konuşma becerilerini geliştiren eğitim ve aile süreçleri; bilimde, teknikte ve sanattaki yaratıcı bireyleri yetiştirmede etkilidir.

Çocuğun en yakın toplumsal çevresi olan ailesinin, bebeklikten başlayarak onun ilgi ve dikkatini çekebilecek öğelerin onun bulunduğu ortamlarda yer almasını sağlaması gerekir.

Okul dışındaki ortamlardan yararlanıp özellikle ve öncelikle müze ve sergi ortamlarına, park ve bahçelere belli aralıklarla çocukları götürmek; bu ortamlarda, çocuğun anlayabileceği bilgi ve deneyimleri, elverdiğince yaratıcı drama yoluyla, resim çizdirerek, getirilecek araç gereçleri kullanarak, söz gelimi müzeleri birer yaşam ve oyun ortamına dönüştürerek geziler düzenlemek olasıdır.

Nitelikli çocuk tiyatrolarının, ressam ve heykeltıraşların, bilim insanlarının söyleşi ve gösterilerine katılmak gibi sanat, kültür, bilim, tarih, çevre bilinci kazandırmaya yönelik programların katkısı büyük olacaktır. Tartışan, soru soran, eleştirel düşünmeyi böyle ortamlarda öğrenen çocuk, ilerinin yaratıcı bireyi olmaya adaydır.

Yaratıcılığın gelişmesi için çocuğun koşulsuz kabul edilmesi gerekir. Çocuk, aile ve öğretmen tarafından koşulsuz olarak kabul edildiğini bilirse, etkinliklerinde ve davranışlarında özgür olabilecek, kendine özgü düşünceler ve ürünler ortaya koyabilecektir. Öğretmeni ve ailesi tarafından yüreklendirilen ve desteklenen çocuk yeni şeyler denemekten çekinmez.

Yaratıcılığı destekleyen bir ortamda çocuklar kendilerine özgü bir şekilde davranma ve üretme özgürlüğüne sahiptirler. Yaratıcılık çocukların kendilerine özgü yeni bir şeyler yaratabilecekleri araç gereçler sunan fiziksel ortamlarda ortaya çıkabilir. Zengin uyarıcılarla dolu bir çevrede çocuklar daha etkin olarak araştırır, inceler, düşünür, oynar ve üretir. Yaratıcılığın geliştirilmesi ve desteklenmesinde yalnızca okul ve ev ortamı ile sınırlı kalınmamalı, market, pazar, park, otobüs gibi günlük yaşamda bulunan her ortamda yaratıcılık desteklenmelidir.

Mağara Adamı

Bir önceki geceyi balık avlama sopasının ucunu keskinleştirerek harcayan Mağara Adamı, sabahın ışıklarını zor beklemişti. İlk ışıklarla beraber elinde, ucu keskin sopasıyla yola düştü. Aile bireyleri, “iyi şanslar Büyük Adam.” diye onu uğurladı. Yaşam mağara insanları için hiç de kolay değildi. Yaşamın her anı onlar için bir mücadele, sorun çözme işi idi. Bahar ve yaz günleri onların toplama ve ziyafet zamanlarıydı. Ancak sert kışlar nüfus kıyımına neden oluyordu. Kurutma ve konserve kültürünün henüz gelişmediği mağara medeniyetinde av hayvanları ve balık, sert kış aylarının başlıca yiyecekleri idi.

Bütün gününü sopasıyla balık yakalamak için harcayan Mağara Adamı, balıkların hızlı geçişleri ve kıvrak dönüşleri karşısında boşa sopa sallamaktan bitkin düşmüştü. Irmak balık kaynıyor, Mağara Adamı ise sopa sallıyordu. Geridekiler ve kendisi bugün de açtı.

Mağaraya boş dönen Mağara Adamı, kendini otlardan yaptığı yatağına attı. O sırada gözleri mağara içindeki bir örümcek ağına takılıp kalmış sineklere ilişti ve “İşte!” diye bağırdı. Mağara Adamı düşünmeye başladı. Balıkların ağa vurduğunu hayal etti. Bu, muhteşem bir benzeşimdi. Örümcek ağı ve balık ağı!

Aile bireylerinin da yardımıyla Mağara Adamı, ince ve yumuşak ağaç dallarından bir ağ yaptı ve dereye doğru yol aldı. Akşam olduğunda, ağı balık dolu, ısıklı çalarak mağaraya girdi.

YARATICILIĞIN DESTEKLENMESİNDE PSİKOLOJİK ETKENLER

Carl Rogers’a göre (1954) yaratıcı potansiyelin ortaya çıkabilmesi iki psikolojik duruma bağlıdır. Bunlar; psikolojik güven ve psikolojik özgürlüktür.

PSİKOLOJİK GÜVEN

Psikolojik güven dışsal kaynaklıdır. Çocuklar, öğretmen ve aile kendilerini koşulsuz olarak kabul edip değer verdiği, eleştirmedeği ve onlarla duygudaşlık (empati) kurduğu zaman, kendilerini psikolojik olarak güvende hissederler. Yetişkinler çocukların davranışlarına hassas bir şekilde karşılık verdiklerinde çocukların kendilerini psikolojik olarak güvende hissetmelerine yardımcı olurlar (Isenberg ve Jalongo, 1997).

Çocuğu değerlendirirken onun hayallerinden oluşan düşünce ve kendine özgü değerlerini dikkate almalıyız. Öğretmen ve aile, çocuğun etkinlik sırasında verilen yönergelerin dışına çıkıp kendine göre eklemeler yapmasını anlayışla karşılamalı, eleştirel ve cezalandırıcı tutum içine girmemelidir.

Psikolojik güvenin oluşumu; bireyin değerini kayıtsız şartsız kabul etme, dış değerlendirmeden yoksun bir çevre yaratma ve duygudaşlıkla (empati) anlama olmak üzere birbiriyle ilişkili üç sürece bağlanır (Yavuz, 1989).

Bireyin Değerini Kayıtsız Şartsız Kabul Etmek

Yetişkin çocuğun güçlü yönlerini, potansiyellerini sezerek ona kayıtsız şartsız inandığı zaman çocuğa karşı daha içten ve doğal bir tutum geliştirebilir. Çocuk, öğretmenin ve ailenin bu tutumunu hissettiğinde, çocukta güven duygusu gelişir. Öğretmeni ve ailesi tarafından koşulsuz kabul edilen çocuk, zamanla ne yaparsa yapsın değerli olduğunu öğrenir. Çocuk böylece kendine özgü davranmaya, bir başka deyişle yaratıcılığa yönelir.

Dış Değerlendirmeden Yoksun Bir Çevre Yaratma

Öğretmen ve aile, çocuğu kendi değerlerini bir kenara bırakarak değerlendirirse çocuğun yaratıcılığının gelişmesine yardımcı olur. Yetişkin, çocuğu kendi değerleriyle yargıladığı zaman çocukta bir tehdit uyandırıp, savunmaya gereksinme oluşturabilir. Dıştan gelen yargılamalar, çocuğun kendi istediklerini ve istemediklerini, kendi düşünce ve duygularını anlamasını ve açıkça ifade etmesini engelleyebilir.

Çocuk ancak dıştan gelme yetişkin standartlarıyla değerlendirilmediğinde büyük bir rahatlama ve özgürlük duygusu hisseder. Çocuk, değerlendirme odağının kendi içinde olduğunu anladığında, yaratıcılığını ortaya çıkarabilmek için gerekli olan özgürlüğe sahip olur (Yavuz, 1989).

Duygudaşlıkla (Empatiyle) Anlayış

Psikolojik güven oluşumunun diğer bir koşulu yetişkinin duygudaş tepkiler verebilmesidir. Duygudaşlık (empati) kişinin kendini diğer kişinin yerine koyabilmesidir. Aile ve öğretmen, çocuğun söylediklerini yüzeysel olarak anlamak yerine, söylediklerinin altında yatan duygu ve algıları, söylediklerinin kişisel anlamlarını ve önemlerini de anlamalıdır. Bu şekilde çocuk gerçek kişiliğini ve yeteneklerini ortaya çıkarabilir ve yaratıcılığının temeli atılmış olur.

PSİKOLOJİK ÖZGÜRLÜK

Psikolojik özgürlük içsel kaynaklıdır, çocuğun içinden gelir. Çocuklar kendilerinde sembollerle oynama özgürlüğünü hissettiklerinde ve bu sembollerini kendilerini ifade etmek için kullandıklarında, içsel bir psikolojik özgürlük geliştirirler. Bir insan düşüncelerle ve kavramlarla oynamayı öğrendiği, yeni deneyimlere ve düşüncelere açık olduğu ve başkalarının kendisi hakkında ne düşündüğünden çok kendisi hakkında yaptığı kendi değerlendirmelerine güvendiği zaman psikolojik olarak özgür demektir ve bu da onun diğer insanlardan daha yaratıcı olmasını sağlar.

Öğretmen ve aile, çocuğa tam bir özgürlük içinde sembollerle kendini anlatma fırsatı sağladığı zaman, çocuğun yaratıcılığını desteklemiş ve çocuğu cesaretlendirmiş olur. Yetişkinin bu hoşgörülü tutumu, çocuğa istediği gibi düşünme, duyma, var olma ve içindekileri anlatma olanağı sağlar. Ayrıca, bu olumlu tutum çocuğa, yaratıcılığın bir parçası olan kavramlarla, algılarla, anlamlarla istediği gibi oynama, uğraşma, karıştırma ve birleştirme yapma fırsatı tanır (Yavuz, 1989).

YARATICILIĞIN GELİŞTİRİLMESİNDE AİLENİN ROLÜ

Çocuk gelişimi üzerinde en etkin kurum ailedir. Her ailenin kendine özgü bir kültürü, alışkanlıkları, kuralları ve disiplin anlayışları vardır. Anne baba tutumları, çocuğun gelişimi üzerinde oldukça etkili olmasının yanı sıra, çocuğun yaratıcılığı üzerinde de etkilidir.

Ebeveyn ve çocuk arasında kurulan iletişim çocuğun yaşamında büyük bir etkiye sahiptir. Aile tarafından çocuk koşulsuz kabul edildiği, koşulsuz sevildiği ve kendisi olma şansı verildiği zaman kendisiyle ilgili olumlu bir benlik bilinci geliştirir ve yaratıcı arayışlara girebilir (Cüceloğlu, 2006).

Çocuğun araştırması, incelemesi, keşfetmesi ve kendi kendine karar verebilmesi için aile çocuğa özgürlük tanımalı ve onun yeteneklerine saygı duymalıdır. Aile çocuğun ilgi, yetenek ve gelişim düzeyine uygun yaşantılar hazırlamalı ve çocuğa bol uyarınlı bir çevre sağlamalıdır. Ailenin davranışlarında tutarlılık göstermesi çocuğun kendi yargılarının oluşmasında önemli bir etkidir (Argun, 2004).

Eleştirel ve baskıcı bir anne baba tutumu çocuğun yaratıcılığını engeller ve sınırlar. Çocuk ev ortamında kendisini güvende, rahat ve özgür hissederse yaratıcı potansiyelini ortaya çıkarabilir.

Dökmen'e (1994) göre, çocuklarının yaratıcı olmasını isteyen anne babalar, onların özgür bir ortamda özgürce düşünmelerini sağlamalı, hayal kurmalarına izin vermeli, hem düşüncelerine hem de yaptıklarına saygı duymalıdır. Bu açıdan ailenin tutarlı bir davranış sergilemesi, çocuğun kendi yargılarının oluşmasında ve yaratıcı düşünme becerilerinin gelişmesinde önemli bir etken olmaktadır.

ANNE BABA TUTUMLARININ ÇOCUKTA YARATICILIĞIN GELİŞİMİNE ETKİLERİ

Dört tip anne baba tutumu vardır. Bunlar; demokratik tutum, baskıcı tutum, aşırı hoşgörülü tutum ve tutarsız tutumdur. Her tutumun yaratıcılık üzerine farklı etkileri vardır.

Demokratik Tutum

Aile içinde tüm bireylerin eşitliğinin hissedildiği bir tutum sergilenir. Bu aile yapısında, kurallar ve sınırlar açıktır. Var olan kurallar aile bireylerince iç denetimle özümsemiştir. Özgür bir yapı içinde, her birey hem kendisinden hem de aile içi bütünlükten sorumludur. Çocuğun varlığını kabul eden, çocuğa değer veren ve çocuğun ihtiyaçlarını dikkate alan bir aile yapısı vardır. Anne ve baba, çocuğu kendi başına sorunlarına çözümler üretmesi için cesaretlendirir. Çocuk için özgür ve özgür zamanlı bir çevre yaratılıp, çocuk kendine özgü düşünmeye ve düşüncelerini ifade etmeye cesaretlendirilmelidir. Bu aile tutumu çocuğun yaratıcılığını geliştirmek için en olumlu yapıya sahiptir.

Baskıcı Tutum

Bu tutum ataerkil aile yapısını temsil eder. Görevler ve sorumluluklar kesin kurallarla belirlenmiştir. Aile bireyleri bu kurallara ve aile reisi tarafından verilen kararlara uymak zorundadır. Bu baskıcı tutum çocuğu zaman ve yer bakımından sınırladığı gibi, zihinsel ve duygusal olarak da sınırlar. Bu ortamda çocuk yaratıcılığının gelişmesi için gerekli olan özgür ortama sahip olamaz. Bu aile yapısında çocuktan beklenen sessiz ve uysal olmak ve verilen yönergelere uymaktır. Çocuk özgür düşünemez ve kendini ifade edemez.

Aşırı Hoşgörülü Tutum

Bu aile yapısında baskıcı tutumun tersine aile içi sınırlılıklar ve kurallar azdır. Herkes kendinden sorumludur ve aile içi beraberlikler azdır. Çocuğa karşı fazla hoşgörülü davranıldığı için çocukta öz denetim fazla gelişmez. Çocuğa sağlanan özgür ortam yaratıcılığın gelişmesinde yararlı olmasına rağmen, yaratıcılığın gelişmesi için gerekli olan ortamın hazırlanmasında ve çocuğu yönlendirmede eksiklikler vardır. Yeterli ilgi ve rehberlik olmadığı için bu tutum da yaratıcılığın geliştirilmesi için uygun yapıya sahip değildir.

Tutarsız Tutum

Bu tutum çocuk eğitimi açısından en zararlı olanıdır. Sınırlılıklar konusunda tutarsızlık vardır. Anne babanın tutumu aşırı hoşgörü ile sıkı disiplin arasında gider gelir. Bu çocuklar hangi davranışın yanlış, hangi davranışın doğru olduğunu bilemezler. Doğru ile yanlışın sürekli birbirine karıştığı bu ortamda, çocuk her yaptığını sürekli kontrol etmek zorunda kalır. Bu, çocukta kaygı ve ailenin rehberliğine karşı güvensizlik oluşturur. Bu tutum, çocuğu güvensizliğe iter. Çocuk ne çevresine ne de kendisine güvenebilir. Güven yaratıcılığın gelişimi için en önemli etkenlerden biridir. Bu güvensiz ortamda yetişen ve kendine güveni düşük olan çocuk, yaratıcılığını ortaya çıkarmada zorlanabilir (Yıldız ve Şener, 2003).

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Okulöncesinde Yaratıcılık; Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 2011

Mehmet Yapıcı; Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi

Münevver CAN YAŞAR, Neriman ARAL; Altı Yaş Çocuklarının Yaratıcı Düşünme Becerilerine Sosyo-Ekonomik Düzey ve Anne Baba Öğrenim Düzeyinin Etkisinin İncelenmesi, 2011